

Gyakori kérdések a civilizáció kritikájáról

Interjú Ran Prieur-rel*

Mit értesz a „civilizáció kritikáján”?

Többnyire azt, hogy összefüggéseibe helyezzük a civilizációt, hogy az azt körülvevő világ felől nézzük, nem pedig saját mitológiájának lencsén át. Például arra tanítanak bennünket, hogy a történelem előtti korra ideiglenes, átmeneti korként gondoljunk, amely a miénkhez hasonló világgá „fejlődésre” rendeltetett. Valójában legalább százszor annyi ideig éltünk vadászó-gyűjtögetőként, mint amennyi ideje földet művelünk, és a saját korunk az, amelyik az átmenetiség, a bizonytalanság, a rövid idejűség minden jelét mutatja. A civilizáció kritikája új keretbe helyezi a dolgokat, így azután a „primitív” ember tűnik majd az emberi normának, a civilizáció pedig egy félresikerült rövid kísérletnek.

Egy másik példa: Mondjuk, hogy betörök a házadba, megölöm a családodat, téged rácsok mögé zárlak, kido-bom mindenedet, a saját izlésemnek megfelelően újrafestek mindent, majd mindezt „növekedésnek” hívom, mert most eggyel több házam van, vagy pedig „fejlődésnek” hívom, mert a dolgaidat a sajátjaimra cseréltem. Pontosan ezt teszi a civilizáció – a természettel, az élőlényekkel, a természeti népekkel, sőt még a civilizáció más ágaihoz tartozók emberekkel is.

Azért nem ennyire rossz a helyzet, ugye?

Közép- és Délkelet-Ázsia sivatagjait, valamint a Földközi-tenger térségét valaha erdők borították. A régi birodalmak kivágták őket, hogy fegyverekhez való fémot olvassanak a fa elégetésével, s hogy hajókat építsenek, amelyekkel aztán leigázták szomszédaikat. A történelem minden „sikeres” civilizációja a következő sémát követi: A földi életet növekvő emberi népességgé alakítják, amelynek aztán még több földet kellett meghódítania és kimerítenie a fennmaradásához, rák módjára ezer mérföldekre terjedve, megsemmisítve minden útjába eső élőhelyet és kultúrát, míg végül teljesen megöriülnek, kimerítik a földjeiket, és összeomlanak.

Meghatározád a „civilizáció” szót?

Nem hiszem, hogy szükséges vagy éppen hasznos a pontos meghatározás. A „civilizáció” nálam ugyanúgy felcserélhető a „birodalom” szóval, mint William Köt-kénél. Nagyjából a következőképpen határozom meg: A föld kimerítésének, a vagyon felhalmozásának, a hódításnak, az elnyomásnak, a központi irányításnak, valamint az élettől való elszigetelődésnek és elválásnak önmagát megerősítő társadalmi sémája, amelyben mindezek a magatartások mentális, kulturális és fizikai műtermékekhez kötődnek.

Az eke például egy fizikai műtermék, amelynek felhasználásával a gabonagazdálkodás kulturális szokása képes

lesz a talajbeli biomasszát több emberré, illetve gabona-tartalékká alakítani. Ez azután lehetővé teszi a „vagyon” nevű kulturális műtermék kialakulását, amely képessé tesz egyeseket arra, hogy megszabják mások tevékenységét. Ez azután létrehozza az „uralkodás” nevű kulturális műterméket, amelyet fizikai műtermékek – például kardok és puskák –, valamint kulturális szerepek – például katona és rendőr – segítenek. Az utóbbiak tovább erősítik az egész sémát azáltal, hogy további földeket hódítanak meg és tartanak meg az eke számára, és további embereket a paraszt, a tulajdonos és a katona szerepére. Ezenfelül a gazdálkodás képessé teszi az embereket arra, hogy elve-szítsék a vad természetre vonatkozó tudatosságukat, és mégis életben maradjanak – valójában a természet ellen-ségként való fölfogásához köti a fennmaradásukat, ez pedig visszahat természetpusztító magatartásukra, és megerősíti azt.

Vagy itt van az autó, egy fizikai műtermék, amelynek gyártása és használata érdekében a földet (miután meghó-dították) fel kell szagatni a bányászathoz, be kell szenny-yezni ipari hulladékokkal, és el kell látni útburkolattal. Az autó pedig úgy hat vissza ebben a rendszerben, hogy fémfalaival és szédítő sebességével elszigeteli és elvá-lasztja az embereket, akik így elveszítik kapcsolatukat az általuk pusztított világgal és a felebarátaikkal. Az autók ezenfelül lehetővé teszik, hogy nagyobb távolságokra le-gyenek mindazok a helyek, ahová mennünk kell – kényte-lenek leszünk kocsival utazni, és ennél fogva több ezer órányi munkát kell végeznünk birtokolásukhoz.

Persze, mindenki tudja, hogy az autó rossz dolog. Am mi a helyzet a civilizáció jó dolgaival, például a gyógyászati előnyökkel?

Az ipari medicina nagy része azért van, hogy azokat a betegségeket és sérüléseket kezelje, amelyeket eleve az ipari civilizáció okoz, például szívbetegségeket, rákot, autóbaleseteket. Ezek a természetben ritkák, vagy nem létez-nek. Az ipari medicina többnyire nem is gyógyítja meg őket, és csak annyit sikerül elérnie, hogy meghosszabbítja a betegségeket, amivel aztán az egészségügyi rendszer be-folyását növeli, lehetővé téve ezzel, hogy még teljesebben gyarmatosítsa az életünket.

A primitív emberek nemde csak 30 évig éltek, és talán nem volt sok problémájuk az egészségükkel?

A történelmi időkben megfigyelt nem civilizált emberek rendszerint jóval egészségesebbek a civilizált emberek-nél, és meglehetősen hosszú életűek. A történelem előtti emberek esetében pedig csak a csontvázakra hagyatkoz-hatunk. Jared Diamond a következőket írta a *The Worst*

* Ran Prieur az Amerikai Egyesült Államok Washington államában, Spokane város közelében él, ahol vett egy darab földet, azon permakultúrás művelést folytat, egy maga eszkábálta kunyhóban lakik, és leginkább gondolkodással, olvasással, írással és főzéssel tölti az idejét.

Mistake in the History of the Human Race (Az emberi faj történetének legsúlyosabb hibája) című írásában:

A Spoon és az Illinois folyó találkozásának közelében levő Dickson Moundsnál a régészek mintegy 800 csontvázat ástak ki. Ezek képet festenek azokról az egészségi állapotban végbement változásokról, amelyek egy vadászgyűjtögető kultúra intenzív kukoricagazdálkodásra való átállását kísérték i. sz. 1150 környékén. A gazdálkodóknál az őket megelőző vadászó-gyűjtögetőkhöz képest majdnem 50 százalékkal több sérülés volt a fogzománcban – a rosszul tápláltság jeleként. Négyeszer annyi volt a vashiányos vérszegénység (amint azt a csontok *poroticus hyperostosis* nevű betegsége jelezte), háromszor annyi az általában a fertőző betegségekre utaló csontkárosodás, és gyakoribb volt a gerinc degeneratív elváltozása, valószínűleg a sok nehéz fizikai munkától.

Egészeiben véve nem élünk mégis jobban a primitív embereknél? Nem küzdöttek állandóan az életben maradáért, nem harcoltak sokat egymás ellen?

Az igaz, hogy az elit országok érzelmileg egészséges szubkultúráiban az embereknek sok szempontból sokkal jobb, mint a legveszélyesebb törzsekben élőknek. Ám egyes megfigyelt természeti társadalmak utópiának tűnnek a civilizációhoz képest – politikai felépítésükben egyenlőségre törekvők, elnyomást nem alkalmazók; a küzdelmek ritkán halálosak, az emberek erősek és boldogok, és naponta csak pár órát fordítanak az életben maradáshoz szükséges jelentőségeltjes tevékenységekre, idejük többi részét pedig játékkal és pihenéssel töltik.

Mi a helyzet az aztékokkal, a majákkal vagy az inkákkal, akik szigorú hierarchiában éltek, emberáldozatokat mutattak be, és a növekvő népesség fenntartását segítő hódító hadseregeik volt?

Ezeket a civilizációk közé sorolom, mert „fejlődő” gazdasági rendszerekhez („growth” economies) kapcsolódó, központosított elnyomó rendszereik voltak. Igaz, nincs éles határ civilizált és primitív között. Gyanítom, hogy egyes észak-amerikai törzsek jó úton voltak afelé, hogy felülről lefelé szervezett összetett kormányzatot hozzanak létre, és hogy kimerítsék földjeiket. A lényeg azonban az, hogy az emberek mindenre képesek ezen a skálán: a természet pusztításától a segítségig, az elszabadult növekedéstől az egyensúlyig, az elnyomástól a békés anarchiáig. Még ha csak egyetlen törzs élne is e skálák jobbik végén, az is azt bizonyítaná, hogy van lehetőségünk hasonló módon élni. Valójában sok törzs élt így, és lenne rá képes újra.

Mi a helyzet az igazán veszélyes törzsekkel, amelyek nyilvánvalóan primitívek?

A megrögzött primitivisták azt tartják, hogy együtt kell élnünk ezzel, hogy a hibák ellenére a vadászó-gyűjtögető törzsekben való élet a legtöbb, amire képesek vagyunk. Szerintem többre vagyunk képesek. De még ha nem vagyunk is képesek többre: ha figyelembe veszel mindenkit a legjobbaktól a legrosszabbakig, akkor a primitív élet még mindig vonzóbb az ipari civilizációjánál.

Azt olvastam, hogy a primitív emberek körében több a gyilkosság.

Persze, ha csak azt számítod gyilkosságnak, amikor az egyik ember baltával fejbe vág egy másikat! A rendkívül összetett társadalmaknak ott van a sokkal hathatósabb és körmönfontabb gyilkolás luxusa. Én az összes rákbetegség miatti halált emberölésnek tekintem – vagy öngyilkosságnak, ha az áldozatok önként részt vesznek a bűncselekményben. A rák ritka volt az ipari kort megelőzően, a civilizáció előtti időkben pedig még ritkább. Az érzelmi kime-

rültség és a mérgező környezeti tényezőknek való kitettség okozza, a gyilkosok pedig azok az emberek, akik meghozzák és lehetővé teszik azokat a döntéseket, amelyek létrehozzák e tényezőket. A szívhaj nevű (ön)gyilkosságot a transz-zsír-savakból és egyéb szívbetegséget okozó ételekből hasznos húzó vállalatok követik el – és a részvényeseik. A tüdőrák nevű (ön)gyilkosságot a cigarettagyártók követik el, akik nyereségük növelése érdekében egységesítik a nikotinadagot, és még több függőséget okozó anyagot használnak. Minden halálos autóbaleset emberölés, amelyet azok a különféle érdekcsoportok követnek el, amelyek tesznek róla, hogy ne legyen más választásunk, mint egész nap kocsival járkalni.

Ha már gyilkolunk, akkor én inkább a nyílt és őszinte mód mellett vagyok. Ha megölnek egy törzsi háborúban, akkor halálad pillanatában valószínűleg kevesebbet szenvedsz annál, mint amennyit az iparosodott országok emberei szenvednek naponta, mert tudod, hogy miféle történetnek vagy a részese.

Romantizálsz a primitív embereket? Tudod, hogy nem tőkésletesek.

Nem létezik „tökéletesség”. Ez egy növekedésre épülő társadalom ábrándja – e társadalom arra készítet bennünket, hogy az előttünk levő világot sose tekintsük elég jónak, így aztán állandóan nagyobb gazdagságra és hatalomra kell szert tennünk. A nem létező technikai utópia „tökéletes”. Én csupán észrevételt teszek mindarra, amit a civilizáció saját antropológusai dokumentáltak, és megjegyzem, hogy nem tőkésletesek ugyan, ám így is kívánatosabb a „civilizált” életnél.

De nekem boldognak tűnsz. Hálásnak kellene lenned, hogy Amerikában élsz!

Olyan ez, mintha azt mondanánk egy sorozatgyilkosnak, hogy hálásnak kellene lennie, amiért áldozatai vérét ihatja, nem pedig azt, hogy ne öljön többé. Az elit országok lakóit olcsó élvezetekkel jutalmazza azért, amiért hozzájárulnak egy olyan rendszerhez, amely gyilkolja és kirabolja a szegény országok lakóit és a világ többi élőlényét. És még mindig nincsenek megelégedve. A státuszt és a pénzt hajszolják, s élvezetelvésséggel meg játékszerekkel szórakoztatják önmagukat, hogy ezzel próbálják leplezni létezésük ürességét. Létezésemnek csak azért érzem értelmét, mert elkezdtem átlátni az egész ámitáson, és mert azon vagyok, hogy kitaláljam, mit tegyek ellene. Majd akkor leszek hálás, hogy Amerikában élek, amikor az Amerikai Birodalom több ezer szabad természeti közösségre bomlik fel, és lovagolhatunk a tönkrement autópályákon.

Azt szeretném hát, hogy mindannyian visszamenjünk a kőkorszakba?

A „vissza” szó átverés. A változás bűvös, abszolút irányát sejteti. Tegyük fel, hogy bemész a munkahelyedre, amikor pedig munkád végeztével hazaindulsz, a főnököd azt mondja: „Tehát vissza akar menni az otthonába? Nem tudja, hogy sosem mehet vissza? Csak előre mehet, egyre többet dolgozni nekem, hahaha!” Valójában minden mozgás előre haladó, az előre haladó mozgás pedig az általunk választott tetszőleges irányba vihet, még olyan helyekre is, ahol már voltunk.

Azt szeretném hát, hogy mindannyian menjünk előre a kőkorszakba?

A „kőkorszak” szó is átverés, amennyiben a haladás egyik átmeneti állomását értik rajta, amelynek aztán logikusan jelen korunkhoz kellett vezetnie. Nincs rá biológiai ok, hogy ezt feltételezzük. A cápák alig változtak az utób-

bi 100 millió évben, és sikeresnek tekintjük őket, amiért megtalálják a nekik alkalmas helyet, és ott maradnak. Az emberek 1-2 millió évig összhangban éltek a természettel, aztán nem egészen tízezer éve néhányunk megpróbált valami mást, ami nyilvánvalóan nem működik. Tízezer év az egymillióhoz képest annyi, mint 36 másodperc az egy órához képest.

Rendben, rendben. Azt szeretnéd hát, hogy menjünk előre, és vadásszunk, gyűjtögessünk, tüzet használjunk és kőeszközöket, fűkunyhókban lakjunk, és egyszerűen maradjunk ott?

Szép lenne így élni, ám nem hiszem, hogy ez bekövetkezik, legalábbis nem egyhamar. Nem kérem a civilizációban felnőtt emberektől, hogy térjenek át vadászó-gyűjtögető életmódra, és én magam sem fogok áttérni. Felnőttként túl nehéz ezt megtanulni, és mára a természet túlságosan tönkrement ahhoz, hogy bárki is könnyen megtanulhassa. Ha a civilizáció összeomlik, és az ember fennmarad, akkor néhány nemzedéken belül talán megvalósítható lesz az áttérés arra az életmódra. De sok más lehetőség is adódik majd – legalábbis amíg el nem tűnik a fémhulladék. A közeljövőben úgy kell élnünk, hogy az életmódunk tápláljon is bennünket egy halott világban, és egyszerűs mind újra életet vigyen bele. Azt hiszem, a permakultúra mozgalom jó úton halad.

Tehát a technika ellen vagy – technofóbiás vagy.

Imádom a technikát! Fungofóbiás az, aki fél a gombáktól, aki szerint mindegyik halálosan mérgező, és nem akar megtudni róluk semmit sem. Fungofil az, akít nagyon érdekelnek a gombák, aki olvas róluk, megkóstolja őket, megtanulja, hogy melyik mérgező, melyik ízletes, melyiknek van gyógyhatása és milyen, melyik milyen fával, növényvel vagy állattal áll kapcsolatban. Pontosan így vagyok én a technikával. Technofil vagyok!

Ugyanakkor minek neveznéd azokat az embereket, akik az erdőn keresztülrohanva válogatás nélkül megessenek minden gombát, mert szerintük a „gombák semlegesek”, tehát nincsenek köztük ártalmasak, így mindegyiket használni lehet, amennyiben jó célokra – például evésre – használják őket, nem pedig rosszakra – például mások fejbe verésére? Ezt az embert veszélyes hülyének neveznéd. Ám majdnem épp ilyen a „technikához” való mai hozzáállás. Valójában ennél is rosszabb. A civilizáció a legártalmasabb technikákat választja és fejleszti ki, és semmibe veszi vagy kirekeszti a tudatossággal, elevenséggel és a hatalomban való egyenlő részvétellel együtt járó eszközöket, mert a civilizáció alapvető értékei szerint a hódítás, az irányítás és az erőszakos átalakítás jó dolgok, mert a civilizáció hódítás, kizsákmányolás és gyilkolás útján „növekszik”, és úgy tagjait érzéketlenné teszi áldozatainak nézőpontjaival szemben. Olyan ez, mintha egy olyan világban lennénk, amelyben a „gomba” szónak még a meghatározását is úgy elferdítették, hogy a gyilkos galócán, a hegyes kalapú galócán és a fenyőtőkegombán kívül mást szinte nem is jelent, és aztán csodálkozunk, hogy miért olyan drága az egészségügy.

Például miféle technikát szeretsz?

Egyik kedvencem a hódgát, amelyet emberek is építhetnének, de könnyebb behozni néhány hód „vállalkozót”, és hagyni, hogy elvégezzék a munkát. A hódgát szép tavacs-kát hoz létre, növeli a talajvíz szintjét, átmenetileg tárolja a földekről lefolyó vizeket, megakadályozza a szárazságot és árvizet az alsó szakaszon, és miután sok évig gyűjtötte a máskülönben elmosódó szerves anyagokat, az élet változatosságát és gazdagságát növelő láp vagy mező lesz belőle. És ha erre azt mondom, hogy „ez nem technika”, akkor csak megerősíted a véleményemet, amely szerint a „technika” meghatározását annyira elferdítették, hogy csak az ártalmasakat tartalmazza, a halott gépeket, amelyek lehetővé teszik a hatalom összpontosítását egy elidegenedett, közönyös szemléletmód közepette.

Egy másik nagyszerű technika a vályogból, azaz a homok, agyag és szalma keverékéből való építkezés. A vályog elnyeli és szétsugározza a hőt, és több száz évig is tart. Ezenfelül itt vannak a fatüzelés terén feltalált újdonosságok – például az Ianto Evans-féle rakétakályha (rocket stove) –, amelyek majdnem tökéletesen tiszták és hatékonyak, ugyanakkor mégis az alulról fölfelé szerveződő társadalommal kapcsolatosak. A permakultúrával foglalkozók újra felfedezik azokat a módszereket, amelyeknek az esőerdők lakói a mesterei: úgy helyezik el a gyümölcs- és diófákat, a bogyókrokat és az évelő vagy maghullatással szaporodó, talajtakaró növényeket, hogy azok harmonikusan együttműködjenek egymással, és kis gondoskodással is bőséges táplálékot teremjenek, miközben még termékenyebbé is teszik a talajt.

Jó gépi technika a bicikli: olcsó és eléggé egyszerű ahhoz, hogy az ember önálló lehessen, továbbá bármelyik szárazföldi állaténál hatékonyabb mozgást tesz lehetővé. Az azonban ma még nem tudható, hogy képes lesz-e gyártani őket egy fenntartható és elnyomást nem alkalmazó társadalom. Nem találok semmi kivétnevelőt a távcsövekben, a kőépületekben, a vitorlás hajókban, a burkolatlan utakban, a kerámiákban vagy a hulladékfémekből készült kézi eszközökben sem.

Persze majdnem minden „primitív” technika nagyszerű. Nem romantikus okokból, hanem komoly gyakorlatiakból: közel tartanak bennünket a Földhöz, ahol tudatában maradunk a többi élőlény szükségletének és szempontjának. Nem kell energiát és erőforrásokat behozni olyan távoli helyekről, amelyekkel nem vagyunk bensőséges viszonyban, és ezért megengednénk az elpusztításukat. És az elnyomást nem alkalmazó emberi társadalmakkal rokonok: Ha az emberek számára szükséges eszközök mindenkinek számára hozzáférhetők, ha bárki építhet szállást, gyűjthet tüzet, fonhat kosarat, kiáshat gumókat, elejthet őzeket, cserezhet bőrt és készíthet ruhát, akkor nem gyakorolhat ránk befolyást egy uralkodó hatalom, hogy engedelmessédjünk neki.

De nem több fejlődést akarnak-e a fejletlen országok lakói?

Egyesek azt akarják. Ettől azonban még nincs igazuk. Ha elveszem az ennilódat, és adok egy kis heroint, akkor talán több heroint akarsz majd. Akiiket elváltak a természetes életformától, és akiknek értelmetlen szegénységből nem mutatnak más kiutat, mint az értelmetlen gazdagságot, a csilllogó játékszereiket élvező fejlett világbeli-eket, azok hajlamosak lesznek azt hinni, hogy azok a játékszerek boldogítani fogják őket. Tévednek. Ezt bizonyítja az a tény, hogy a „fejlett” országokban magasabb az öngyilkosságok aránya.

És sokuknak nem kellene a játékszereink – a hatalomban való egyenlő részvételt akarnak, földreformot, és a gyarmati kormányok megdöntését, amelyek országaik gazdagságát a birodalmi központokba küldik. Tudják, hogy a „fejlődés” szörnyű feltételekhez kötött kölcsönöket jelent, amelyek a helyi elitet gazdagítják, az embereket pedig az önálló helyi gazdaságokból a vállalatok rabigájába kényszerítik.

Az igazán „fejletlen” emberek – akiket nem szakítottak el a természetes életformától – sosem irigykednek a civilizációra. Esztelennek tartják, és csak erős kényszer hatására választják. Az emberek kényszer hiányában valójában az ellenkező utat választják. Benjamin Franklin írta: „Amikor egy köztünk nevelkedett, a nyelvünkre tanított, a szokásainkra nevelt indián gyermek egyszer mégis meglátogatja indián rokonait és elkalandozik velük, akkor semmivel sem lehet visszatérésre bírni. És ... amikor bármelyik nembéli fehér ember fiatalon indiánok fogságába esik, és köztük él egy ideig, akkor bár kiváltják őt barátai, és az angolok közt maradás érdekében minden elképzelhető gyengédséggel bánnak vele, ő mégis hamarosan megundorodik életmódunktól és a fenntartásához szükséges igyekezettől s fájdalomtól, és az első adandó alkalommal visszaszökik az erdőbe, ahonnan már nem lehet visszaszökni.”

De a civilizált azt is jelenti: udvarias, előzékeny, békés, nyitott gondolkodású, kulturált, tanult stb. Mindezek ellen vagy?

A „civilizált” szó efféle használata átverés. Az élet elpusztítása, a mérsárlás, a hódítás, a bebörtönzés, a kínzás tipikus magatartás a civilizált emberek között, más társadalmakban azonban ritkábban fordul elő. Az arawak indiánok ajándékokat vittek Kolumbusznak, ő pedig lemészároltatta a gyerekeiket, hogy megetesse őket a kutyákkal. Melyik kultúra volt „civilizált”? A „civilizált”-nak nevezett viselkedés csak a civilizáció központjaiban gyakori, a védett elit körében. És még legnagyobb gondolkodóink is alig érnek a tipikus vadászó-gyűjtögető nyomába, aki ezernyi növény- és állatfajt ismer, tudja, hol élnek, milyen kapcsolatban vannak egymással, mire jók. A fizikai világ mögötti szellemi világ benszülött felfogása – akár igaz-

nak tartod azt, akár nem – sokkal mélyebb és összetettebb, mint a nyugati vallás rideg tantételei és elvontságai.

Minden primitív ember tud menedéket rögtönözni, és vadon élő, ehető növényeket találni. A civilizált emberek nemcsak a primitív, hanem a civilizációs készségeknek is híján vannak – legtöbbször még egy videomagnót sem tud beállítani, vagy olajat cserélni a kocsiában. Mi vagyunk a valaha élt legszánalmasabb és legtehetetlenebb emberek. Ez jó hír! Akármilyen csodálatosnak tartod is a lakásodat és a tévéshowodat, az a világ egy gumiszoba a világegyetem többi részéhez képest.

Ha a primitív emberek annyival jobbak a civilizáltaknál, akkor miért veszítenek állandóan?

Olyan ez, mintha azt mondanánk, hogy ha meg tudlak verni, akkor biztosan jobb vagyok nálad. Az az ország, amelyik a hadviselésre és a hódításra összpontosít, mindig le fogja győzni azt az országot, amelyik a pihenésre és a játékra fordítja energiáját. Az évezredek óta összezsúfolva élő emberek közt járványok törtek ki, amelyekkel szemben részleges védettséget szereztek, míg az elszigetelt törzsek tagjainak nincs védettségük, így utóbbiak a kettejük kapcsolatba kerülését követően meghalnak.

Persze, de ha ennyire érzékenyek az invázióra, a járványokra, a misszionáriusok általi megtérítésre, az alkoholizmusra, a tévéfüggőségre, akkor nem az következik ebből, hogy ha mindannyian újra úgy élnének, akkor azon nyomban visszazuhanánk a civilizációba, amint valaki feltalálja a rossz technikát, és elkezdi meghódítani az embereket, éppúgy, ahogy legutóbb?

Ez nem fog tüstént bekövetkezni, mert a civilizációt tápláló üzemanyagok – termőtalaj, erdők, könnyen kinyerhető fémek és a könnyen kinyerhető olaj – jobbára elfogytak. A talaj és az erdők azonban újra megjelennek majd, tehát ez hosszú távon erős érv az egyszerű primitivizmus ellen. A civilizáció egy érzelmi pestis, amelynek jobban ellenállnak azok, akik már ki voltak téve neki. Vagy ki tud alakulni bennünk az állandó védelem – ez esetben különbözni fogunk minden korábbi természeti embertől –, vagy nem tud, és akkor arra vagyunk kárhóztatva, hogy az egészség és a pusztító betegség korszakain haladjunk át körkörösén egészen a kipusztulásunkig.

A civilizáció nem része az evolúciónak?

A biológiai evolúció az összetettebb, változatosabb és gazdagabb élet felé halad. Az életben maradásra való „alkalmasságot” az határozza meg, hogy az adott élőlény mennyire jól illeszkedik az egészhez, mennyire jól tartja fenn az ökoszisztémát, amelytől a fennmaradása függ. A civilizáció az ellenkező irányba halad, az egyformaság és az élettelenesség felé, a különféle emberi kultúrákat egyetlen eggyel váltja fel, a különféle élőhelyeket pedig monokultúras gazdaságokkal és burkolt utakkal. A „legrátermettebb fennmaradásának” civilizált mítosza a verseny-társak kiirtásáról szól, és az ökoszisztéma kiszípolozásáról, hogy jó sok egyforma dolgot lehessen készíteni. A civilizáció „haladása” evolúcióellenes. Csak egyetlen dologra hasonlít az evolúciós folyamatban: egy katasztrófára, valamire, ami a legalkalmazkodóképesebb fajok kivételével mindent eltöröl a föld színéről, újrakezdésre kényszerítve ezzel az evolúciót.

Az emberi civilizáció azonban nem folytatása-e legalábbis az emberi evolúciónak, amelynek során lejtöttünk a fáról, felfedeztük a tüzet és a kőeszközöket, megnőtt az agyunk, kifinomultabb eszközöket készítettünk, és így tovább egészen a maig?

Nem. Az ember változása egy ponton átváltott a többi élőlényvel együtti evolúcióról az ellenük irányuló anti-evolúcióvá. A történet leggyakrabban így hangzik: Egy-két millió éve „emberré” váltunk, foglaltunk magunknak egy zugot, amelyben ott maradhattunk volna mindörökké, vagy folytathattuk volna evolúciónkat más, minket az egészszel egyensúlyban tartó utakon. Ám a gabonagazdálkodás feltalálásával egyesek szörnyen rossz irányba fordultak, és magukkal rántották a világ többi részét.

Más történetek szerint a rossz fordulat még korábban következett be, talán a szimbolikus nyelvvel, vagy a munkamegosztással, vagy akár a tűz megszelídítésével; és annál a pontnál a mai állapothoz hasonló valaminek szükségyszerűen be kellett következnie előbb vagy utóbb. Mindenesetre a következő kérdés az, hogy egyensúlyra képes fajjává tudunk-e fejlődni, hogy ki tudunk-e jutni ebből a polokian kellemetlen helyzetből.

Az emberek eredendően rosszak?

Inkább azt mondanám, hogy eredendően veszélyesek. Viselkedésünket javarészt a kultúra határozza meg, ezért sokkal képlékenyebbek vagyunk a többi állatnál – képesek vagyunk létrehozni nagyon jó és nagyon rossz viselkedésmintákat is.

Nem tudnánk felépíteni egy jó civilizációt, olyat, amelyben sok a modern technika, viszont amely egyúttal békés is, és környezeti szempontból fenntartható?

Talán tudnánk. Csakhogy a számunkra ismerős „technikák” kifejlesztése a hódítás, a központi irányítás, a szabadjára engedett kizsákmányolás, valamint a mindezek elviselését lehetővé tevő érzéketlenség közepette történt. Azért vannak olyan technikáink, amilyenek vannak, mert visszahatnak ezekre a szokásainkra, és így lenne ez továbbra is. Még ha fúziós berendezések hajtánák az autóinkat, akkor is elszédítene a sebességük, akkor is lehetővé tennék az egymástól távol élést – amikor pedig nekünk gyalogtempóra kell lassítanunk a természet megismeréséhez, és közelebb kell élnünk egymáshoz, hogy megismerjük szomszédainkat. Az elszigetelés helyett a javak megosztásához kapcsolódó eszközökre van szükségünk, és központi igazgatást nem igénylő energiaforrásokra, valamint olyan, eléggé kis mennyiségekben használható energiára, amely lehetővé teszi, hogy bepiszkoljuk a kezünket, és hogy bensőséges kapcsolatban legyünk azzal, amit teszünk.

Tom Brown egyszer azt kérdezte Osonó Farkastól (Stalking Wolf), hogy miért nem zavarja a hideg. Osonó Farkas azt felelte: „Mert valóságos.” A primitív életet éppen az teszi elevebbé, ami kényelmetlenebbé is. Hogyan fogunk továbbhaladni egy olyan társadalomban, amely megvág bennünket ettől az elevenségtől, és ugyanakkor megtagadja tőlünk a fokozódó „haladás” izgalmát?

A civilizáció embermilliókat éltet. Ha ellenzed, akkor ez nem azt jelenti, hogy mindezeknek az embereknek a halálát kívánod?

A civilizáció kívánja mindezen emberek halálát, hiszen olyan szokásoktól teszi függővé az életüket, amelyek szükségyszerűen éhínségben vagy ökológiai katasztrófában végződnek. Én csak a hírnök vagyok. Senkit sem ölök meg azzal, hogy úgy vélem, tévedés volt a civilizáció. Mint ahogy te sem tudsz senkit megmenteni azzal, hogy úgy véled, mindez tovább folytatódhat. Éppenséggel életeket próbálok megmenteni azzal, hogy kiszakítom az embereket a fenntarthatatlan életmódhoz kapcsolódó gondol-

kodásmódjukból, hogy aztán megtanulhassák az összeomlással átsegítő életfenntartási módokat.

Ellene vagy a civilizációnak, de mi mellett vagy? Sosem jutsz sehová pozitív jövőkép nélkül.

Miből gondolod, hogy el akarok jutni bárhová is? Csak a civilizáció büvöletében élő embereknek van szükségük a nem létező jövő izgalmas látomására, hogy motiválja őket. Az egyensúlyban élő kultúrák nem érzik szükségét a „jövő látomásának”, mert elfogadható a jelenük. Ehelyett inkább őseikre figyelnek. Azt mondanák: „Szörnyű hibákat fogsz elkövetni, ha nem ismered őseid szokásait” – és igazuk is lenne.

A jövőre vonatkozó látomásaink mind tévesnek bizonyultak. A technikai utópiától Hitler Ezeréves Birodalmán és a Vizöntő korán át egészen Bush Ázsiát „felszabadító” kereszties hadjáratáig mind vágyálmok és hazugságok keveréke, amelyek arra készítetik az embereket, hogy olyasmire felé meneteljenek, ami végül valami egészen másnak bizonyul.

A jövő látomásai hazugságok, és nem maradhat fenn az a kultúra, amelyik azt igényli, hogy hazudjanak neki. Ha az emberek egy megnyugtató ábrándot fognak választani a felelősségvállalás helyett – mint ahogyan az amerikaiak tették, amikor Reagant választották, nem pedig Cartert –, akkor azok az emberek már most kudarcra vannak ítélve.

Én azonban a civilizáció teremtménye vagyok. Elvesztettem a kapcsolatot bennszülött őseimmel, és vannak látomásaim a jövőről szép számmal, amelyek – ha „sikerrel” járok – arra ösztönzik majd a követőimet, hogy egészen nevétségessé tegyék magukat, miközben a világ teljesen váratlan irányban halad. Lelki szemeimmel látom, amint a kőkorszaki, középkori, modern és „bűvös” technikák együtt táncolnak a vadon és a romok világában.

Lehetséges, hogy a civilizáció csak egy kellemetlen korszak az ember evolúciójában, egy szükséges lépcsőfok az emberi létezés magasabb szintje felé?

Talán új, az egészszel való együttműködésre alkalmasabb formában kerülünk ki a civilizációból. De nincs okunk feltételezni, hogy szükség volt a több ezer évnél gyilkolásra és elnyomásra – hacsak az nem, hogy könnyebb elfogadni ezt a gondolatot, mint azt, hogy nem volt szükséges.

És nincs okunk az új formát „magasabb szintűnek” nevezniük, függőleges hasonlatot alkalmazunk a harmóniára – hacsak az nem, hogy ragaszkodunk az egyenes vonalú, korlátlan, abszolút értékű „haladáshoz”, amely teljes egészében a civilizáció műterméke. Olyan minivilágokat teremtünk, amelyekben ez igaz: ötödik osztályból hatodikba jutás, egy játékbeli karakter szintjének növelése, előléptetés a lelkünké vagy nyilvános rendes tanárrá. Ám a valóságban semmi sem halad így.

A valóságban körkörösén haladnak a dolgok – az évszakok, a nap, a bolygók, a vándorló madarak –, vagy pedig prérifarkas módjára játékosan egyik helyről a másikra vándorolnak, bármiféle számegyenes nélkül. Ha az előbbihez hasonlítunk, akkor összetettségen és összeomlással fogunk áthaladni körkörösén, akár az erdő, amely növekszik egy darabig, aztán leég. Ha pedig az utóbbihoz hasonlítunk, akkor csak egy ronda helyre tévedtünk, és hamarosan egy tetszetősebb helyre vándorlunk, aztán pedig...

Mohari András fordítása

Forrás: <http://mahonlap.extra.hu/forditasok/index.php>
<http://mahonlap.extra.hu/forditasok/civ-krit-gyk.php> és
<http://mahonlap.extra.hu/forditasok/civ-krit-mm.php>